

Sygn. akt I UK 49/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Bohdan Bieniek
SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania T. Z.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w P.
o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 9 maja 2019 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 25 lipca 2017 r., sygn. akt III AUa (...),

**1. uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację ubezpieczonego
T. Z. od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 kwietnia 2016 r.,
sygn. akt VI U (...);**

**2. zasądza od ubezpieczonego T. Z. na rzecz organu
rentowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w P.
kwotę 480 (czterysta osiemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu
kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym i
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P., decyzją z 25 marca 2015 r., dokonał rozliczenia świadczenia emerytalnego ubezpieczonego T. Z. za 2013 r. w związku z osiągniętym przez niego przychodem w okresie od 1 września 2013 r. do 31 grudnia 2013 r. i zobowiązał ubezpieczonego do zwrotu świadczenia w wysokości 17.351,04 zł brutto.

T. Z. (ubezpieczony) odwołał się od decyzji organu rentowego, podnosząc w uzasadnieniu odwołania, że organ błędnie dokonał rozliczenia, a osiągnięty przez niego przychód nie przekroczył wyższej kwoty granicznej. Ubezpieczony argumentował, że z informacji uzyskanej od jego pracodawcy wynika, iż w okresie od 1 września do 31 grudnia 2013 r. otrzymał: płacę zasadniczą w wysokości 4.067,25 zł, ekwiwalent za urlop wypoczynkowy w kwocie 6.095,25 zł, ryczałt zmianowy w wysokości 585,65 zł oraz premię miesięczną w kwocie 508,41 zł, co łącznie stanowi przychód w wysokości 11.256,56 zł. Ubezpieczony podał, że otrzymał także nagrodę jubileuszową i odprawę pieniężną w łącznej kwocie 48.269,50 zł, jednak kwota ta nie jest wliczana do wysokości przychodu, co wynika z przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty (Dz.U. Nr 58, poz. 290 ze zm.).

W odpowiedzi na odwołanie Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P., domagając się jego oddalenia, podniósł, że zaskarżona decyzja została wydana na podstawie art. 103-105, art. 127, art. 138-140, art. 141 ust. 1-3 i art. 142-144 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) oraz art. 80 pkt 1-4, art. 82, art. 84 ust. 1, ust. 2 pkt 1, ust. 4a, 6-8e i 11, art. 85 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.), a także rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty (Dz.U. Nr 58, poz. 290 ze zm.), rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia

emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.) w związku z przepisami ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 361 ze zm.) i jest prawnie oraz faktycznie uzasadniona.

Sąd Okręgowy w P., wyrokiem z 20 kwietnia 2016 r., oddalił odwołanie.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że decyzją ZUS z 12 marca 2013 r. przyznano ubezpieczonemu prawo do wcześniejszej emerytury od 1 stycznia 2013 r. Wypłata świadczenia emerytalnego została zawieszona z uwagi na kontynuowanie przez niego zatrudnienia, o czym ubezpieczony został poinformowany. Decyzja ta zawierała pouczenie o obowiązku powiadamiania organu rentowego o wysokości przychodu oraz informację, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu w razie osiągnięcia przychodu przekraczającego 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa GUS. W dniu 30 września 2013 r. odwołujący się złożył wniosek o wznowienie wypłaty emerytury, załączając świadectwo pracy z 27 września 2013 r. potwierdzające ustanie stosunku pracy w dniu 27 września 2013 r. W związku z tym organ rentowy decyzją z 13 listopada 2013 r. ponownie ustalił wysokość świadczenia i wznowił wypłatę emerytury od 1 września 2013 r. w wysokości 4.337,76 zł brutto.

Pismem z 30 września 2014 r. organ rentowy wezwał odwołującego się do złożenia informacji o osiągniętym przychodzie za 2013 r. Zgodnie z zaświadczeniem pracodawcy ubezpieczonego o wysokości przychodów podlegających rozliczeniu uzyskanych od 1 września 2013 r. do 31 grudnia 2013 r. odwołujący się otrzymał w tym okresie między innymi nagrodę jubileuszową w kwocie 24.134,75 zł, od której odprowadzono składki na ubezpieczenia społeczne.

W okresie zatrudnienia u swojego pracodawcy T. Z. otrzymał nagrody jubileuszowe w następujących terminach: 10 października 2000 r., 30 września 2005 r., 15 października 2010 r. Ostatnią nagrodę jubileuszową wypłacono mu 30 września 2013 r. Zgodnie z postanowieniami zarządzenia z 28 maja 2013 r. w sprawie wprowadzenia u pracodawcy odwołującego się Programu Zachęt Emerytalnych, pracownik, którego stosunek pracy ulegał rozwiązaniu po 30 czerwca 2013 r., a który nabyłby prawo do nagrody jubileuszowej w okresie od ustania zatrudnienia do 31 grudnia 2018 r., gdyby stosunek pracy nie ustał, w dniu

rozwiązania stosunku pracy nabywał prawo do przyspieszonej nagrody jubileuszowej w wysokości należnej w tym okresie. Odwołujący się, gdyby nie doszło do rozwiązania umowy o pracę, nabyłby prawo do następnej nagrody jubileuszowej 30 września 2015 r.

Decyzją z 25 marca 2015 r. organ rentowy dokonał rozliczenia emerytury odwołującego się w związku z osiągniętym przez niego przychodem w okresie od 1 września 2013 r. do 31 grudnia 2013 r. i zobowiązał go do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (emerytury) w kwocie 17.351,04 zł. Decyzją tą uchylono wcześniejszą decyzję ZUS z 17 lutego 2015 r., w której błędnie ustalono przychód za sporny okres, a mianowicie pominięto wynagrodzenie za październik 2013 r. i ekwiwalent za urlop. Postanowieniem z 15 kwietnia 2015 r. organ rentowy sprostował omyłkę pisarską co do kwoty granicznej dla okresu rozliczeniowego od września 2013 r. do grudnia 2013 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał odwołanie za bezzasadne. Spór dotyczył prawa i sprowadzał się do ustalenia, czy do przychodu, jaki uzyskał odwołujący się w okresie od 1 września do 31 grudnia 2013 r., powinna być wliczona nagroda jubileuszowa, którą wypłacono mu 30 września 2013 r. Sąd Okręgowy przytoczył obowiązujące regulacje prawne dotyczące zawieszenia lub zmniejszenia wysokości przyznanych świadczeń emerytalnych w przypadku uzyskiwania przez pobierającego świadczenia określonego przychodu. Powołał się między innymi na komunikat Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 19 listopada 2013 r. w sprawie granicznych kwot przychodu dla 2013 r. stosowanych przy zawieszaniu lub zmniejszaniu emerytur i rent (M.P. z 2013 r., poz. 961). Sąd ustalił, że przychód osiągnięty przez odwołującego się w spornym okresie (wrzesień – grudzień 2013 r.) znacznie przewyższył kwotę graniczną przewidzianą przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w tym komunikacie. Istniała zatem faktyczna i prawna podstawa do zawieszenia emerytury. Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ubezpieczonych wymienionych w art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (pracowników) stanowi przychód rozumiany według zasad określonych w przepisach o podatku dochodowym od osób fizycznych, co wynika z treści art. 18 ust. 1 w związku z art. 4 pkt 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Według art. 11 ust. 1 ustawy z

dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2012 r., poz. 361), przychodami są otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Z kolei art. 12 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych uznaje za przychody ze stosunku pracy wszelkiego rodzaju wypłaty pieniężne oraz wartość pieniężną świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty, bez względu na źródło finansowania tych wypłat i świadczeń, w szczególności: wynagrodzenia zasadnicze, wynagrodzenia za godziny nadliczbowe, różnego rodzaju dodatki, nagrody, ekwiwalenty za niewykorzystany urlop i wszelkie inne kwoty niezależnie od tego, czy ich wysokość została z góry ustalona, a ponadto świadczenia pieniężne ponoszone za pracownika, jak również wartość innych nieodpłatnych świadczeń lub świadczeń częściowo odpłatnych. Pojęcie przychodu wprowadzone zostało do ubezpieczeń społecznych ustawą z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, która uzależniła wysokość składek i terminy ich płatności od osiągniętych przez ubezpieczonych przychodów. Celem tej nowelizacji było ustalenie zasady, że zobowiązanie z tytułu składek powstaje dopiero w momencie osiągnięcia przez ubezpieczonego przychodu w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych. Obowiązek opłacania składek powstaje więc z chwilą wypłaty lub pozostawienia do dyspozycji ubezpieczonego będącego pracownikiem szeroko rozumianego wynagrodzenia (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2011 r., I UK 179/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 271).

Sąd Okręgowy podkreślił, że z zaświadczenia płatnika składek (pracodawcy ubezpieczonego) wynika, że odwołującemu się wypłacono we wrześniu i październiku 2013 r. należne mu świadczenia z tytułu stosunku zatrudnienia, które znacznie przekroczyły kwotę graniczną przewidzianą w przepisach. Sąd stanął na stanowisku, że w przychodzie powinna być uwzględniona kwota wypłaconej odwołującemu się nagrody jubileuszowej, od której pracodawca odprowadził składkę na ubezpieczenia społeczne. Nagroda ta miała przysługiwać dopiero po pięciu latach od ostatnio wypłaconej gratyfikacji jubileuszowej, czyli 30 września 2015 r., natomiast pracodawca na podstawie wewnętrznych unormowań przyznał i wypłacił tę nagrodę dwa lata wcześniej w pełnej należnej wysokości, nie dokonując

jej proporcjonalnego zmniejszenia. Sąd stwierdził, że zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, podstawy wymiaru składek nie stanowią nagrody jubileuszowe (gratyfikacje), które według zasad określających warunki ich przyznawania przysługują pracownikowi nie częściej niż co 5 lat. Sam pracodawca odwołującego się uznał, że nie został spełniony warunek wynikający z tego przepisu, i odprowadził od tego świadczenia składkę na ubezpieczenia społeczne.

W ocenie Sądu Okręgowego zawarte w decyzjach organu rentowego pouczenie dotyczące przesłanek zawieszenia wypłaty emerytury w razie osiągnięcia przychodu było prawidłowe, zatem emerytura wypłacona odwołującemu się w okresie od września do grudnia 2013 r. stanowiła świadczenie nienależne, które odwołujący się zobowiązany jest zwrócić zgodnie z art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w P. wniósł ubezpieczony T. Z., zaskarżając wyrok ten w całości i zarzucając naruszenie: art. 233 § 1 k.p.c. oraz § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Odwołujący się twierdził, że w sytuacji, w której świadczenie pieniężne określone przez pracodawcę jako „nagroda jubileuszowa” zostało mu wypłacone wyłącznie z powodu przejścia na emeryturę, powinno być ono traktowane tak jak odprawa pieniężna wypłacana w związku z przejściem na emeryturę, niestanowiąca podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i niezaliczana do przychodu, od którego zależy zawieszenie lub zmniejszenie wysokości emerytury. Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez uchylenie bądź zmianę decyzji organu rentowego i nieobciążanie go obowiązkiem zwrotu pobranego przez niego świadczenia emerytalnego w kwocie 17.351,04 zł.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 25 lipca 2017 r., zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w P. oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że zwolnił T. Z. z obowiązku zwrotu pobranego świadczenia (emerytury) w kwocie 17.351,04 zł.

Kwestią sporną na etapie postępowania apelacyjnego było ustalenie, czy świadczenie w postaci nagrody jubileuszowej wypłacone odwołującemu się w dniu rozwiązania stosunku pracy powinno być wliczone do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i jako takie zaliczone do osiągniętego przychodu. W celu rozstrzygnięcia przedstawionej kwestii należało dokonać prawidłowej kwalifikacji wypłaconego świadczenia.

Zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. z 1998 r. Nr 161, poz. 1106 ze zm.; dalej powoływane jako „rozporządzenie z dnia 18 grudnia 1998 r.”) podstawy wymiaru składek nie stanowią nagrody jubileuszowe (gratyfikacje), które według zasad określających warunki ich przyznawania przysługują pracownikowi nie częściej niż co 5 lat. Jak wynika z tego przepisu, z podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne wyłączone są jedynie takie nagrody jubileuszowe, które według zasad określających warunki ich przyznawania przysługują pracownikowi nie częściej niż co 5 lat. Nagroda jubileuszowa przysługuje pracownikowi po osiągnięciu określonego stażu pracy i nie należy od niej odprowadzać składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli między kolejnymi nagrodami upłynął okres co najmniej 5 lat. Powołany przepis rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. nie odnosi się natomiast do nagród, które zostały wypłacone przed upływem 5 lat od ostatniej (poprzedniej) nagrody. W związku z tym, gdyby zakwalifikować świadczenie wypłacone odwołującemu się przez pracodawcę jako nagrodę jubileuszową, faktycznie nie można byłoby wyłączyć jej z podstawy wymiaru składek, ponieważ od wypłaty poprzedniej nagrody nie upłynął okres co najmniej 5 lat.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, nie sposób jednak zakwalifikować wypłaconego ubezpieczonemu spornego świadczenia jako nagrody jubileuszowej. Zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r., podstawy wymiaru składek nie stanowią również odprawy pieniężne przysługujące w związku z przejściem na emeryturę lub rentę. W ocenie Sądu odwoławczego zasadnie apelujący podniósł, że głównymi przesłankami wypłaty spornego świadczenia pieniężnego było jego przejście na emeryturę i rozwiązanie z tego powodu

stosunku pracy. Zatem, mimo że świadczenie to zostało wypłacone na podstawie Programu Zachęt Emerytalnych i potraktowane przez pracodawcę jak „nagroda jubileuszowa”, należało mieć na uwadze rzeczywisty charakter wypłaconych świadczeń, a nie samą ich nazwę ujętą w określonym postanowieniu tego Programu. W ocenie Sądu Apelacyjnego trafnie apelujący argumentował, że to nie nazwa świadczenia użyta w przepisach płacowych, lecz warunki jego nabycia i ogół czynności określających zasady jego przyznawania decydują o prawidłowej kwalifikacji świadczenia (tak przyjęto np. w wyroku Sądu Najwyższego z 9 lipca 1998 r., I PKN 235/98, OSNAPiUS 1999 nr 15, poz. 488). W tym kontekście Sąd Apelacyjny podkreślił, że warunkiem wypłaty spornego świadczenia było przejście ubezpieczonego na emeryturę. W związku z tym wypłacone mu świadczenie należało zakwalifikować jako odprawę pieniężną przysługującą w związku z przejściem na emeryturę (§ 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r.), ubezpieczony przeszedł bowiem na emeryturę po rozwiązaniu stosunku pracy.

Sąd pierwszej instancji nie rozważał kwestii charakteru świadczeń, które zostały wypłacone ubezpieczonemu. Nie wziął pod uwagę, że zostały one wypłacone ewidentnie w związku z jego przejściem na emeryturę. Stwierdził jedynie, że do wypłaconego świadczenia w postaci nagrody jubileuszowej nie ma zastosowania § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. Nie dokonał analizy charakteru wypłaconego świadczenia pod kątem pozostałych przepisów tego rozporządzenia (w szczególności § 2 ust. 1 pkt 2), przyjmując, że sama nazwa świadczenia decyduje o jego kwalifikacji prawnej, a tym samym o przepisie, który ma do niego zastosowanie. Tymczasem, zgodnie z utrwalonym stanowiskiem doktryny i judykatury, o tym, jak należy kwalifikować określone świadczenie przysługujące pracownikowi nie decyduje użyta w przepisach płacowych jego nazwa, lecz warunki jego nabycia oraz ogół czynności określających zasady jego przyznawania (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 lipca 1998 r., I PKN 235/98, OSNAPiUS 1999 nr 15, poz. 488; z 16 listopada 2004 r., I PK 37/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 207). Trafnie zatem argumentuje apelujący, że wypłacone mu świadczenie nazwane „nagrodą jubileuszową” – jako pozostające w związku z jego przejściem na emeryturę – powinno być zakwalifikowane jako odprawa pieniężna, o jakiej mowa w § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r.

Nagroda jubileuszową jest świadczenie uzależnione od stażu pracy pracownika. Wynika to pośrednio z art. 77 k.p. – przy ustalaniu świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w państwowych jednostkach sfery budżetowej, mogą być im przyznane, oprócz wynagrodzenia, inne świadczenia związane z pracą, uzależnione od okresów przepracowanych przez pracownika, w szczególności może to dotyczyć nagrody jubileuszowej. Natomiast odprawa emerytalna to jednorazowe, obowiązkowe świadczenie pieniężne przysługujące pracownikowi od pracodawcy, którego stosunek pracy ustał w związku z przejściem na emeryturę. W ustalonym stanie faktycznym warunkiem koniecznym wypłaty spornego świadczenia był fakt przejścia ubezpieczonego na emeryturę. W tej sytuacji, niezależnie od nazwy świadczenia, faktycznie stanowiło ono wypłacaną przez pracodawcę odprawę emerytalną, która zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. nie stanowi podstawy wymiaru składek. Podobne stanowisko zawarło Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w swojej interpretacji przepisów z dnia 19 sierpnia 2002 r., którą powołano w wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 30 października 2014 r., III AUa 136/14 (LEX nr 1649270).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego bez znaczenia pozostaje okoliczność, że pracodawca odprowadził składki od wypłaconej „nagrody jubileuszowej”, albowiem niewłaściwe zastosowanie przepisów przez pracodawcę nie może obciążać pracownika. W rozpoznawanej sprawie powinien być zastosowany § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) wniósł organ rentowy, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2236 ze zm.) przez błędne zastosowanie w sytuacji, w której świadczenie pieniężne, określone przez pracodawcę jako „nagroda jubileuszowa”, zostało faktycznie wypłacone odwołującemu się jako nagroda jubileuszowa, a nie – jak przyjął Sąd drugiej instancji – „odprawa pieniężna

wypłacona w związku z przejściem na emeryturę”, i tym samym błędne zwolnienie ubezpieczonego z obowiązku zwrotu nienależnie pobranej emerytury.

Organ rentowy wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez oddalenie apelacji ubezpieczonego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi drugiej instancji. Wniósł także o zasądzenie od odwołującego się na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną odwołujący się wniosł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od organu rentowego na swoją rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu odwołujący się podniósł, że wypłacone mu świadczenie pozostawało w związku z przejściem na emeryturę, a więc powinno być kwalifikowane jako odprawa emerytalna, zgodnie ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona i z tej przyczyny została uwzględniona.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.) przewiduje w art. 103-106 zawieszenie lub zmniejszenie świadczeń wypłacanych na jej podstawie w razie ziszczenia się warunków w niej przewidzianych. Zgodnie z art. 104 tej ustawy prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu, na zasadach określonych w art. 104 ust. 3-8 oraz w art. 105 ustawy, w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, a mianowicie z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności. Prawo do emerytury ulega zawieszeniu w razie osiągnięcia przychodu w kwocie wyższej niż 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” kwoty przychodu

powodujące zawieszenie prawa do emerytury oraz kwoty graniczne przychodu dla mijającego roku kalendarzowego.

Problem prawny wymagający rozstrzygnięcia w postępowaniu kasacyjnym sprowadzał się do oceny charakteru świadczenia wypłaconego odwołującemu się (ubezpieczonemu) przez pracodawcę (płatnika składek) w związku z ustaniem stosunku pracy. Świadczenie to zostało nazwane przez pracodawcę „nagrodą jubileuszową” i jednoznacznie wypłacono je ubezpieczonemu jako nagrodę jubileuszową, jednak Sąd Apelacyjny – wbrew jego nazwie – przypisał mu charakter odprawy pieniężnej przysługującej w związku z przejściem na emeryturę, ponieważ zostało wypłacone w chwili przejścia ubezpieczonego na emeryturę.

Argumentacja prawna zaskarżonego wyroku odwołuje się do poglądów przedstawionych w wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 30 października 2014 r., III AUa 136/14 (LEX nr 1649270), cytując fragmenty jego uzasadnienia. Sąd Apelacyjny w Szczecinie wywołał, że zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r., podstawy wymiaru składek nie stanowią nagrody jubileuszowe (gratyfikacje), które według zasad określających warunki ich przyznawania przysługują pracownikowi nie częściej niż co 5 lat. Z brzmienia przywołanego przepisu wynika, że z podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne wyłączone są jedynie takie nagrody jubileuszowe, które według zasad określających warunki ich przyznawania przysługują pracownikowi nie częściej niż co 5 lat, a zatem decydujące znaczenie w kontekście zwolnienia tego typu świadczeń pieniężnych z obowiązku opłacania składek na ubezpieczenia społeczne ustawodawca przypisał periodycznemu (nie częstszemu niż co 5 lat) nabywaniu przez pracownika prawa do ich uzyskania na podstawie wewnętrznych przepisów obowiązujących u pracodawcy. W związku z tym, nagroda jubileuszowa przysługuje pracownikowi po nabyciu określonego stażu pracy i nie należy od niej odprowadzać składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli między kolejnymi nagrodami upłynął okres co najmniej 5 lat. Powołany przepis rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. nie odnosi się do nagród jubileuszowych, które zostałyby wypłacone wcześniej niż przed upływem 5 lat od ostatniej nagrody. W związku z tym, gdyby zakwalifikować przyznane zainteresowanym świadczenia jako nagrody jubileuszowe, faktycznie nie można byłoby wyłączyć ich z podstawy wymiaru składek, ponieważ od wypłaty

poprzednich przyznanych im nagród nie upłynął okres co najmniej 5 lat. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, nie sposób jednak świadczeń wypłaconych zainteresowanym zakwalifikować jako nagród jubileuszowych, zgodnie z powołanym przepisem. Należy wskazać, że zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r., podstawy wymiaru składek nie stanowią odprawy pieniężne przysługujące w związku z przejściem na emeryturę lub rentę. Ponadto zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 3 tego rozporządzenia podstawy wymiaru składek nie stanowią odprawy, odszkodowania i rekompensaty wypłacane pracownikom z tytułu wygaśnięcia lub rozwiązania stosunku pracy, w tym z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn leżących po stronie pracodawcy. Sąd Okręgowy pominął, że głównymi przesłankami wypłaty zainteresowanym świadczeń pieniężnych były: przejście na emeryturę oraz rozwiązanie stosunku pracy. Zatem, mimo że świadczenia te zostały wypłacone na podstawie postanowień PUZU dotyczących nagród jubileuszowych i potraktowane jako „proporcjonalna nagroda jubileuszowa”, należało mieć na uwadze rzeczywisty charakter wypłaconych świadczeń, a nie samą ich nazwę ujętą w określonym postanowieniu PUZP. W ocenie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, to nie nazwa świadczenia użyta w przepisach płacowych, lecz warunki jego nabycia i ogół czynności określający zasady jego przyznawania, decydują o prawidłowej kwalifikacji świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lipca 1998 r., I PKN 235/98, LEX nr 36990). W tym kontekście należy podkreślić, że warunkiem wypłaty spornych świadczeń był fakt przejścia przez zainteresowane na emeryturę. Jedynie wysokość świadczenia zależała od tego, jaki okres upłynął od ostatnio wypłaconych nagród jubileuszowych. Podstawową przesłanką przyznania nagrody jubileuszowej jest osiągnięcie określonego stażu pracy. Powodem przyznania zainteresowanym świadczeń nie było osiągnięcie określonego stażu pracy. Zainteresowane przepracowały od przyznania ostatnich nagród jubileuszowych określone okresy i w związku z zakończeniem pracy nie mogły otrzymać kolejnych nagród jubileuszowych, gdyż nie przepracowały następnych 5-letnich okresów. Stosunek pracy jednej zainteresowanej uległ rozwiązaniu na mocy porozumienia stron w związku z jej przejściem na emeryturę. Stosunek pracy drugiej zainteresowanej uległ rozwiązaniu na mocy art. 1 ustawy z dnia 13 marca 2003 r. o szczególnych

zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników, po rozwiązaniu stosunku pracy zdecydowała się ona przejść na emeryturę. Należy wskazać, że do nabycia prawa do odprawy emerytalnej (art. 92¹ k.p.) nie jest konieczne, aby rozwiązano stosunek pracy z powodu przejścia pracownika na rentę lub emeryturę. Przyczyna nie ma wpływu na prawo do tej odprawy. W związku z tym, zdaniem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, świadczenia wypłacone zainteresowanym należało zakwalifikować jako odprawy pieniężne przysługujące w związku z przejściem na emeryturę (§ 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r.) – obie zainteresowane przeszły bowiem na emeryturę po rozwiązaniu stosunku pracy, a ponadto jednocześnie powyższe świadczenia można zakwalifikować zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. jako odprawy, odszkodowania i rekompensaty wypłacane pracownikom z tytułu wygaśnięcia lub rozwiązania stosunku pracy, w tym z przyczyn leżących po stronie pracodawcy. Konsekwencją takiej kwalifikacji jest zatem to, że wypłacone świadczenia nie stanowią podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne.

Przytoczonej argumentacji nie można bezkrytycznie zaakceptować w odniesieniu do stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy.

Zgodnie z ustaleniami Sądu Okręgowego u pracodawcy ubezpieczonego wprowadzono w maju 2013 r. Program Zachęt Emerytalnych. Przewidywał on, że pracownik, którego stosunek pracy ulegał rozwiązaniu po 30 czerwca 2013 r., a który nabyłby prawo do nagrody jubileuszowej w okresie od dnia ustania stosunku pracy do 31 grudnia 2018 r., gdyby stosunek pracy nie ustał, w dniu rozwiązania stosunku pracy nabywał prawo do „przyspieszonej nagrody jubileuszowej w wysokości należnej w tym okresie”. Odwołujący się, gdyby nie doszło do rozwiązania umowy o pracę, nabyłby prawo do następnej nagrody jubileuszowej dopiero 30 września 2015 r. Jednak na podstawie Programu Zachęt Emerytalnych wypłacono mu „przyspieszoną nagrodę jubileuszową” już 30 września 2013 r. Była to szczególna regulacja płacowa obowiązująca u pracodawcy, która miała zachęcać pracowników w wieku emerytalnym do dobrowolnego przejścia na emeryturę. Wcześniejsze wypłacenie „przyspieszonej nagrody jubileuszowej” nie zmienia jednak jej charakteru prawnego (tytułu jej wypłaty).

Wyłacone ubezpieczonemu świadczenie – zgodnie z wewnętrznymi regulacjami płacowymi pracodawcy – stanowiło nagrodę jubileuszową. Podstawą prawną do jej wcześniejszej wypłaty (przed upływem 5 lat od poprzedniej nagrody) był Program Zachęt Emerytalnych. Tak potraktował to świadczenie pracodawca ubezpieczonego – w taki sposób określając jej charakter prawny (tytuł wypłacenia tego świadczenia) i odprowadzając od niej obowiązkowe składki na ubezpieczenia społeczne przy zastosowaniu do niej *a contrario* § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. Sąd Apelacyjny nie miał uzasadnionych podstaw do odmiennego zakwalifikowania tego świadczenia – wbrew jednoznacznej ocenie jego charakteru przez pracodawcę (płatnika składek). Nie istnieją żadne wątpliwości, wymagające skomplikowanych zabiegów interpretacyjnych, uzasadniające poszukiwanie innego (zdaniem Sądu Apelacyjnego – właściwego) tytułu prawnego wypłaty tego świadczenia. O jego charakterze prawnym świadczy oświadczenie wiedzy pracodawcy (płatnika składek) w postaci raportu RMUA. Zbieżność czasowa – polegająca na wypłaceniu nagrody jubileuszowej w chwili przejścia ubezpieczonego na emeryturę – nie daje podstaw do przyjęcia, że skoro warunkiem wypłaty spornego świadczenia było dobrowolne przejście ubezpieczonego na emeryturę, to w związku z tym wyłacone mu świadczenie należało zakwalifikować jako odprawę pieniężną przysługującą w związku z przejściem na emeryturę (§ 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r.).

Należy w tym kontekście przypomnieć bezsporną okoliczność faktyczną (przedstawioną przez samego ubezpieczonego w odwołaniu od decyzji organu rentowego), pominiętą w argumentacji prawnej przez Sąd Apelacyjny – odwołujący się (ubezpieczony) otrzymał od pracodawcy przy rozwiązywaniu stosunku pracy dwa świadczenia: jedno (w kwocie 24.134,75 zł) zostało potraktowane przez pracodawcę jako odprawa emerytalna, drugie (również w kwocie 24.134,75 zł) jako „przyspieszona nagroda jubileuszowa”. Sam odwołujący się przyznał w odwołaniu od decyzji organu rentowego, że otrzymał w związku z ustaniem stosunku pracy dwa świadczenia: odprawę emerytalną oraz „wcześniejszą” nagrodę jubileuszową („wcześniejszą”, ponieważ wyłaconą przed upływem 5 lat od otrzymania poprzedniej takiej nagrody). Również ta okoliczność stanowi przeszkodę do przypisywania nagrodzie jubileuszowej charakteru odprawy pieniężnej

przysługującej w związku z przejściem na emeryturę lub rentę. Ubezpieczony otrzymał świadczenie, które było z pewnością odprawą pieniężną przysługującą w związku z przejściem na emeryturę i to świadczenie nie stanowiło podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne a jego wartość nie została zaliczona do przychodu powodującego zawieszenie prawa do emerytury. Ponadto otrzymał „przyspieszoną nagrodę jubileuszową”, która stanowiła podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne i której wartość powinna być zaliczona do przychodu, powodującego zawieszenie prawa do emerytury w okresie od 1 września do 31 grudnia 2013 r. Nie można zakładać – jak uczynił to Sąd Apelacyjny – że pracodawca (płatnik składek) bezpodstawnie odprowadził składki od wypłaconej nagrody jubileuszowej i takie niewłaściwe zastosowanie przepisów przez pracodawcę nie może obciążać pracownika. Pracodawca prawidłowo i zgodnie z prawem odprowadził od wypłaconej ubezpieczonemu „przyspieszonej nagrody jubileuszowej” składki na ubezpieczenie społeczne.

Powołanie się przez Sąd Apelacyjny na poglądy orzecznictwa, według których to nie nazwa świadczenia użyta w przepisach płacowych, lecz warunki jego nabycia i ogół czynności określających zasady jego przyznawania decydują o prawidłowej kwalifikacji świadczenia (wyroki Sądu Najwyższego: z 9 lipca 1998 r., I PKN 235/98, OSNAPiUS 1999 nr 15, poz. 488; z 16 listopada 2004 r., I PK 37/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 207), jest o tyle nieadekwatne do problemu występującego w rozpoznawanej sprawie, o ile w obydwu przywołanych sprawach z zakresu prawa pracy Sąd Najwyższy rozważał, czy przyznawane pracownikowi świadczenie jest tzw. premią uznaniową (czyli *de facto* nagrodą), czy też premią regulaminową (premią w ścisłym znaczeniu, o którą pracownik ma roszczenie). Rozstrzygając ten problem – powstały w związku z niejasnymi zasadami przyznawania premii u pozwanych pracodawców – Sąd Najwyższy stwierdził, że w przepisach o wynagrodzeniu obowiązujących u pracodawcy nie został w sposób jasny określony charakter prawny świadczenia nazwanego „premią uznaniową”. Nie jest to odosobnione zjawisko, gdyż co do tego rodzaju świadczeń istnieje w tzw. przepisach wewnątrzzakładowych chaos terminologiczny, który utrudnia kwalifikację tych świadczeń z punktu widzenia, czy są one premiami w ścisłym znaczeniu tego słowa, czy też nagrodami. Cechą premii jest to, że jest ona

składnikiem wynagrodzenia, a prawo do niej powstaje po spełnieniu warunków określonych zazwyczaj w regulaminie. W razie istnienia prawa do premii rola pracodawcy sprowadza się do stwierdzenia, że istnieją bądź nie istnieją warunki uzasadniające jej wypłatę, przy czym w wypadku ich istnienia pracodawca nie może odmówić wypłaty świadczenia. W tym znaczeniu premia jest obowiązkowym świadczeniem ze strony pracodawcy. Gdy zaś chodzi o nagrodę, jest to świadczenie fakultatywne, którego przyznanie zależy od uznania pracodawcy, a prawo do niego powstaje tylko w razie jego przyznania.

W rozpoznawanej obecnie sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie istnieje analogiczny problem dotyczący oceny charakteru prawnego świadczeń wypłaconych pracownikowi (odwołującemu się ubezpieczonemu). Tytuły wypłaty świadczeń zostały jednoznacznie określone przez pracodawcę (płatnika składek), który wypłacił ubezpieczonemu: po pierwsze – odprawę emerytalną w kwocie 24.134,75 zł, po drugie – „przyspieszoną” nagrodę jubileuszową w takiej samej kwocie 24.134,75 zł. Tytuły wypłaty odpowiadały nie tylko przepisom wewnątrzzakładowym, lecz także różnym kategoriom świadczeń ze stosunku pracy przewidzianym w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych (w tym rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r.).

W świetle ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego, wskazujących jednoznacznie na charakter świadczeń wypłaconych ubezpieczonemu, zastosowanie do „przyspieszonej” nagrody jubileuszowej § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 grudnia 1998 r. było nieprawidłowe. Nie ma podstaw do stosowania wobec nagrody jubileuszowej wypłaconej przed upływem 5 lat od nagrody poprzednio wypłaconej przepisu dotyczącego odprawy pieniężnej przysługującej w związku z przejściem na emeryturę.

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że kasacyjna podstawa naruszenia § 2 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe przez błędne zastosowanie jest uzasadniona.

W rozpoznawanej sprawie ubezpieczony otrzymał nagrodę jubileuszową. Została mu ona wypłacona, a więc stanowiła przychód. Co do zasady, zgodnie z

art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, przychód podlega oskładkowaniu. Wyłączenia zawarte w rozporządzeniu z dnia 18 grudnia 1998 r. mają charakter wyjątku i jako takie powinny być wykładane ściśle. Przy wykładni norm prawa publicznego, w szczególności regulujących obowiązki fiskalne wobec państwa (instytucji prawa publicznego), należy szczególne znaczenie przypisać результатам wykładni logiczno-językowej oraz systemowej. Te zaś prowadzą do wniosku, że wypłacona ubezpieczonemu nagroda jubileuszowa może być wyłączona spod oskładkowania (*verba legis*: nie stanowi podstawy wymiaru składek) jedynie wtedy, gdy według zasad ustalonych przez pracodawcę przysługuje nie częściej niż co 5 lat. Wypłacone ubezpieczonemu świadczenie kwalifikowane jako nagroda jubileuszowa było świadczeniem należnym (przysługiwało mu), stanowiło przysporzenie i przychód. Zostało przy tym wypłacone przed upływem 5 lat od poprzednio nabytej nagrody jubileuszowej, w konsekwencji podlegało zaliczeniu do przychodu, który miał wpływ na zawieszenie prawa do emerytury na podstawie art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy uwzględnił skargę kasacyjną organu rentowego i orzekł reformatoryjnie na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c.